УНИВЕРСИТЕТ
по Архитектура, Строителство и Геодезия
1046 София, бул. „Хр.Смирненски“ № 1
Регистрационен индекс и дата
635 / 12.08.2026

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р арх. Димитър Власарев, Висше строително училище ”Любен Каравелов”,
Архитектурен факултет, град София
Член на Научното жури, определено със Заповед №523/13.07.2026г.
на Ректора на Университета по Архитектура, Строителство и Геодезия-
гр. София

Относно: Докторантски труд – „РОЛЯ НА МЕЖДИННИТЕ ПРОСТРАНСТВА В СРЕДАТА НА ТРУД“ с автор арх. Радина Асенова Писарска и научни консултанти – доц. д-р арх. Данаил Недялков и доц. д-р арх. Йордан Христов, за получаване на научна степен „Доктор” по професионално направление 5.7. ”Архитектура, строителство и геодезия”, научна специалност „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли”.

Становището е в следния обхват:

Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Докторантският труд „Роля на междинните пространства в средата на труд“, е самостоятелна научно-изследователска разработка на арх. Радина Писарска, по изследвания, проведени в Университета по Архитектура, Строителство и Геодезия- гр.София. Научни ръководители на докторанта са: доц. д-р арх. Данаил Недялков и доц. д-р арх. Йордан Христов към катедра „Индустриални сгради“- УАСГ, Архитектурен факултет.

Със Заповед №395/29.05.2026г. на Ректора на УАСГ е проведен разширен катедрен съвет, в катедра „ Индустриални сгради“, част по предварително обсъждане на автора на труда на 18.06.26г.

Със заповед № 523/13.07.2026г. на Ректора на УАСГ – гр. София, съм назначен за външен член на Научното жури по процедурата за защита на дисертацията на архитект Радина Асенова Писарска, а с първо неприсъствено заседание (дистанционно) на журито от 03.08.2026г., съм определен за изготвяне на становище със срок по надлежен ред- 14.09.2026г.

Представеният труд съдържа: 319 страници; без приложения- 173 стр.; включително 66 фигури и 3 таблици. Библиографията обхваща 17 български и 14 чуждестранни заглавия и включва книги, периодични издания и 39 интернет източници. Използвани са официални нормативни документи и архитектурни реализации.

Кратки биографични данни:

Арх. Радина Писарска е родена на 03.09.1988г., в град София. От 2002 ÷ 2007г. учи в 7 СУ „Св. Седмочисленици“, гр.София.

От 2007 до 2013 година е студент в Архитектурен факултет на УАСГ- гр.София.

От 2011 до 2012г., работи по програма „Еразъм“ в Париж, Франция.

От 12.01.2024г. - до сега, е докторант към катедра „ Индустриални сгради“- УАСГ, отчислен с право на защита зап. № 899 от 10.12.2025г. на Ректора на УАСГ.

От 2019-2022г. е асистент към катедра „Обществени сгради“, АФ, УАСГ.

От 2022г до днес е асистент в катедра „Индустриални сгради“, АФ, УАСГ.

Като проектант архитект работи в архитектурно студио „ Ц-Дизайн“.

Преди това (2011 и 2013г.) с архитектурна дейност, стаж във фирма “ЕТИКОМ“ и фирма „МОДУС“.

От 2013-2015г., работи в арх. студио „ Стефан Добрев“, като проектант, а от 2016-2022г., във фирма „АРТЕКС ИНЖЕНЕРИНГ“.

Притежава езикови и компютърни умения.

Общо описание на представения докторантски труд, актуалност и значимост на изследването.

Съдържанието на докторантския труд е структурирано в пет глави с въведение и заключение. Във въведението се анализира съвременната индустриална архитектура, актуалността на проблема- комплексен фактор за индустриалната трансформация на средата, влияеща на поредица от процеси от „архитектурни полета, медитиращи между вътрешната функционалност и външната експозиция, между човека и технологията“, особено в обекти на универсален микроклимат без „въздействие от шум и емисии“ , като се търси синергията между тях. Полето на темата е многообхватно.

Авторът посочва някои теоретици в нашето съвремие като Кишо Курокава, Алдо Ван Ейк, Робърт Вентури и др. с емблематични примери за развитието на „междинното пространство“, които дават и насоката на структурализма за промишлената архитектура. Следва да се посочи, че авторът акцентира на създадената от него дефиниция „ междинните пространства са архитектурни зони на преход и връзка, които осъществяват не само функционална и пространствена свързаност, но и човешка адаптация и ориентация и социално взаимодействие“. Но разгледана дефиницията като развитие, може да се определи и за следващо ниво на междуфункционална обвързаност на структурите на индустриалната сграда, т.е. да се ползват и общите междинни пространства, със споделяне на функции, гъвкавост и флексибилност, което е следващото многообхватно ниво, като би следвало да бъде доразвито- (включващо елементите на социалната инфраструктура).

Доказва се актуалността и значимостта на проблема на настоящият етап за развитие на индустриалната архитектура, по отношение обновяване; култура; зелена система; к.о.о. и технологии.

Определен е обектът и предметът на изследването (средата за труд от настоящия етап, у нас и в чужбина, функционална структура на същата; като предмет типологията на междинните пространства, аспекти на функции и зависимости) и на методиката на изследване, която се основава на анализа, най- вече на чужд опит при решаване проблемите на междинните пространства, проучване, критериални групи структурен и критериален анализ и оценъчен апарат, фиг. 1-ва.

Посочени са целта и задачите на дисертационния труд, с оглед систематизиране, класифициране и определяне ролята на междинните пространства, тяхната адаптация и интеграция в индустриалната архитектура и конкретно в нашето съвремие, от световната и българската практика.

От въведението на труда, авторът посочва и тезата: „В условията на Индустрия 4.0, междинните пространства се утвърждават като структурообразуващ елемент, експониращи производствения процес и интегриращи социалните и екологични функции".

Методиката на изследване се базира на интердисциплинарен подход. Авторът посочва комбинацията на индукцията и дедукцията в обобщаването на научните теоретични рамки, свързани с архитектурата, чрез сравнителен и теоретичен анализ и синтез. Следва да се отбележи, за случая, че не трябва да се въвеждат апологетични рамки, тъй като концепциите в архитектурата на системата „Труд" са изключително богати и своеобразни. Като примери: техно- функционализъм; биофилизъм; кръгова икономика и клъстериране в индустриалните сгради, хибридни комплекси от сгради и хибриден организъм в архитектурата.

От решаващо значение за създаване на здравословна, безопасна и комфортна среда, в зависимост от функционалното предназначение на междинните пространства са мрежите и потоците вътре и вън, авторът следва да има предвид в изследването и тяхната регулация, пресичане, възможни функционални връзки и схеми, както по отношение на видовете транспорт и прилежащите им мрежи и съоръжения, а най- вече и към човекопотока. Човекът и неговото движение в организираните междинни пространства и постигане на пълен интегритет между интериор и екстериор, в зоните им и видовете комуникации, трябва да намират отражение и в планирането на достъпни маршрути за хора, включително и тези с увреждания, и достъпна среда. Това би следвало да е една от основните задачи на дисертационния труд, редом с останалите посочени от автора.
Принципно правилно са поставени задачи за постигане на целта на труда за идентифициране ролята на междинните пространства:

- Да се изясни теоретично понятието „ междинно пространство".
- Да се анализира структурата и функционалната специфика на различните типове индустриални сгради.
- Да се систематизират факторите за трансформация на междинните пространства.
- Да се изведе типология на междинните пространства на съвременната индустриална архитектура.
- Да се изработи критериален апарат и система за оценяване на тези пространства.
- Да се приложи критериалния апарат с анализ от примери.
- Да се формулират научни принципи и насоки на база предложен обобщен модел за проектиране.

Кратка хронология при прегледа на труда, иновативност и принос:

В глава първа - „Концептуални основания- същност на междинните пространства“ –авторът прави кратък исторически преглед, от световния опит. Посочва японския архитект Кишо Курокава с неговата „Философията на симбиозата“, хармония между архитектура и природа. Посочва традиционната „енгава“ на японската къща/ покрито пространство пред къщата.

Посочен е и американския архитект, Робърт Вентури(1925-2018), представител на постмодернизма, „ключовото пространство“, отваряне и затваряне достъпа до сградата.

Арх. Алдо Ван Ейк(1918-1999), представител на структурализма, също е посочен, различен от функционалния модернизъм, застъпващ се за човешкия мащаб, модулност на композицията, гъвкавост и растеж в архитектурата на междинните пространства. Идеята дадена в сентенцията му „къща като град и градска къща“, напълно се обосновава в изложението на труда.

Както бе казано, анализът на автора относно теоретичната рамка следва да отбележи някои слаби страни относно сложността в изпълнението и експлоатацията на междинните пространства, загуба на ориентация (главно-второстепенно), икономическа неефективност, във връзка със съвременната енергийна и пространствена криза.

Арх. Радина Писарска разглежда и разликата между комуникационно и междинно пространство: „Междинността не произтича от местоположението на пространството между две функции, а от неговата способност да поражда нови пространствени ,социални и функционални взаимодействия“.

Арх. Писарска, представя в табл.1 – типология и характеристики на междинните пространства, като таблицата е авторска. Анализирани са контактните зони на индустриалната сграда с външната среда, предзаводска площадка и използваеми покриви и тераси. За разлика от теорията на модерния функционализъм, на концепцията за „Хедонистична устойчивост“, за еко-архитектурата, в дисертационния труд категорично се налага тезата за липсата на ясни граници („вътре-вън“ и „град-къща“), като се доказва ролята на понятието „междинно пространство“. Концепцията на Алдо Ван Ейк, както и хореографията на архитектурното пространство на Майзенхаймер, като времева функция, са основните репери на арх. Радина Писарска, на изследването на труда ѝ.

Интересен пример е концепцията **Live+Work+Learn+Play** - съвременна концепция в урбанизма за създаване на **смесени, многофункционални градски зони**, в които основните ежедневни дейности са разположени в непосредствена близост една до друга, като концепцията надгражда традиционния модел **Live–Work–Play**, добавя се **Learn** (образование и учене през целия живот)- четвърти общоизвестен компонент.

В глава втора- Методика на изследването, критериален апарат за избор и анализ на примери с AI.

Авторът разработва критериален апарат, в пет тематични групи:

1. Авторитет и значимост на проекта и проектантския екип
2. Контекстуални критерии (хронологичен обхват; тип индустрия; роля) на междинните пространства в архитектурната композиция; архитектурни иновации при междинните пространства
3. Екологични и технологични стратегии

4. Контекстуална и ландшафтна интеграция (хармонично вписване в околната среда)

5. Трансформация и комерсиализация на междинните пространства в индустриалната архитектура.

Представена е оценъчна скала към фиг.1-ва, изготвена от автора, с методика на оценяване.

Във втора глава е разгледан и инструментариум, базиран на изкуствен интелект, като се посочва, че AI не замества експерната архитектурна оценка. Арх. Радина Писарска, посочва че критериалния апарат е използван като основа за селекция и детайлен анализ на 42 обекта в изводите си.

Към тази глава е представена авторова схема- алгоритъм на прилагане на методиката за анализ на обектите на индустриалните сгради.

Тук може да се отбележи, че производствените сгради (вкл. индустриалните сгради) са изключително технологични и функционални. Тяхното предназначение и реализация на труда в обществените отношения, както и икономическото благосъстояние на обществото, е от специално значение, особено за ролята на високотехнологичните производства. Именно това следва и да се отчита в общата им оценка.

В глава трета – Индустриалната архитектура в отговор на революционните промени в условията на Индустрия 4.0. Разгледани са аспекти от трансформиращи и технологични фактори, с оглед изграждане на теоретичната рамка от автора. Посочено е изискването за по- голяма универсалност на производтвеното пространство при Индустрия 4.0 и популярността на стратегия от 2012г. в Германия, за казаното до сега за „зелено производство"; „умно производство"; „производства в градски условия" и др.; за безотказни и енергоефективни технологии, допринася за изваждането на индустриалната сграда от обществената изолация.

Посочва се и обратния ефект на изкуствения интелект и намаляване необходимостта от работна ръка, водещо до снижаване ролята на междинните пространства. Във връзка с казаното, арх. Писарска предлага и нейна графична илюстрация на времевото проявяване на индустриалните революции. Авторът разглежда екологичните фактори, за които индустриалната архитектура е с пряко отношение, ресурс и енерггийна ефективност във функция на опазване на околната среда. Така прилага научен метод базирайки се на анализа и синтеза на разгледаните дотук фактори. Посочва се ролята и на социалните фактори- нови форми на трудова организация. Явлението N-WOW-„ нов начин на работа", като ключов социален фактор, пряко влияещ на работната среда, е посочено, за нов модел в средата на труд- „нов начин на работа"(гъвкавост, адаптивност, оптимална комфортна работна среда), подчертана е и ролята на архитекта за създаване на нова пространствена среда за труд. Посочени са икономическите фактори- кръгова икономика; стремеж към универсалност и флексибилност, социална устойчивост и др.. Тук авторът би следвало да подчертае и новата тенденция към териториална организация на производствените комплекси на база клъстерната организация в структуриране на териториите, което има подчертано функционален характер, по която имам изследвания. Това е съвкупност от урбанизирани структури, използващи помежду си синергични взаимоотношения с оглед икономически просперитет.

На фиг. 1-ва, е представена авторова графика, на факторите в условията на Индустрия 4.0.

В глава четвърта – „Индустриални сгради с активна роля на междинните пространства“-
Авторът разглежда външните междинни пространства, като се спира на санитарно- защитните зони, като защитни буфери- външни междинни пространства от урбанизираните територии или извън тях, отделящи „обитаването“ от „труда“.
Считам, че авторът следва да изходи, преди всичко с функционалните схеми и потоци(вътрешни и площадкови) на производствените и непроизводствени процеси на териториите на системата „труд“ в генплан и устройствен план, необходими открити пространства за товаро- разтоварни работи и други обслужващи дейности.
Следва да се има предвид и възможностите на устройственото ни законодателство, ЗУТ, ЗУЗСО, ЗООС, съответните Наредба№7 за ПНУОВТУЗ; Наредба№8 за обема и съдържанието на устройствените планове. На фиг. 21- Схеми на организация на контрола на достъп в индустриалното предприятие са показани функционални потоци – зониране в генплан. Авторът има и изведени и съждения за пълна социализация на производствената площадка, които могат да се приемат с резерви или в някои клъстерни структури на комплексно застрояване от зоните за труд. Като пояснение, новите тенденции(Хай-Тех), касаещи идеята за „умната фабрика“ и „зелената фабрика“, подчертават значимостта на междинните пространства за социални и общественополезни нужди, интегриращи системите „обитаване“ и „отдих“ със системата „труд“. Трябва да се отбележи ролята на устройствения план в решаването на екологичните мерки по опазване околната среда, мястото на архитекта-урбанист, относно вярното третиране на структурите и зониране на плана, с оглед решаване екологичния проблем, останалото са допълнителни мерки на защита и подобряване показателите на плана, включително и неговата социална значимост.
Разгледани са и въпроси, (според мен), които са в повече от обхвата на темата, като градоустройствени решения предвиждани по ОУП и ПУП, както и структурите на плана. Те са добре представени, но следва да се допълнят при усл. на специфичните характеристики на междинните пространства в индустриалната архитектура- **със схеми, изохрони, силуетни проучвания и транспортно-комуникационни схеми и план на зелената система.**
В тази глава, авторът дава резултати от вътрешните междинни пространства на индустриалните сгради. Анализирани са входните фоайета и разпределителни пространства (коридори и стълбища), вертикални връзки, които посочва, че влияят върху цялостната архитектурна концепция на средата за труд.

В глава пета – Архитектурен модел на междинните пространства, авторът се основава на изследванията си посочени в т.1- Типология и характеристики на междинните пространства в индустриалната архитектура, като представя архитектурен модел на междинното пространство- инструмент за архитектурна трансформация и производствена и социална адаптация. Авторът

посочва, че трансформиращите фактори действат за преосмисляне на архитектурната парадигма. Формират се нови типове, свързани с процеса на отваряне към обществото. Дадена е методическа рамка за за използване от архитектурния модел; алгоритъм в проектирането на индустриални сгради. Арх. Писарска, представя в табл.3. Предложения за архитектурно приложение на принципите на модела в нашата практика.

В заключението си, арх. Радина Писарска, посочва постигнатото като резултат от изследването си, за „отваряне" към обществото, част от архитектурната концепция с трайно значение.

Арх. Радина Писарска, предлага следните научни и научно - приложни приноси, от които приемам като нейни:

- Научни приноси:
    1. Доразвиване (надграждане) и адаптиране на съществуващата теория за междинните пространства, за архитектурата на Индустрия 4.0, стр.23, т.1.
    2. Предложен е обобщен модел на междинното пространство със схема при изследването, както критериален апарат и методика на оценяване, стр.30
- Научно – приложни приноси:
    1. Разработени са методическа рамка за използване на архитектурен модел, алгоритъм при използването му, както и критериален апарат за подбор и анализ на значими примери от съвременната българска и световна архитектура на Индустрия 4.0, (използван при анализ на 42 индустриални обекта).
- Приложни приноси – на критериалния апарат с алгоритъм на използване и приложение в бъдещи проектни разработки, концепции за образователни цели, фиг.66, стр.150.

По отношение на автореферата към труда, считам че той вярно и точно отразява изложеното в дисертацията на арх. Радина Писарска.

Критични бележки, препоръки и предложения за насоки- Нямам критични бележки по труда.

Авторът, арх. Радина Писарска прави опит и доразвива архитектурния потенциал на устройствените характеристики и роля на междинните пространства в средата за труд, въпреки ограничения обхват на изследване, като предмет, за което в същото време имам следните препоръки:

- Авторът следва да се насочи в конкретни проучвания, изследвания и решения за евентуални бъдещи монографични публикации, на база доказани функционални схеми, за възможни функционални връзки на междинни пространства в планировъчни и обемни решения за възможни разработки по темата, като разглежда приоритетно мястото им на територията за индустриални сгради, както и да избягва някои повторения, с повече графика, семиотика на изразяване на база снимков материал, и аналитичен материал към него.
- Следва да се редактира окончателно труда, преди представянето му в НБКМ .
- В дисертацията заемат място понятия с широко значение, като примери с емблематичен характер на

световноизвестни архитекти, препоръката в случая е да се акцентира на междинни пространства, специфични за производствените/индустриалните сгради. Считам, че може би идеята на арх. Ричард Роджърс и Ренцо Пиано „(Хай-Тех)“, ясно илюстрирана в центъра, „Жорж Помпиду“, в Париж, дава вярна насока за трактовката на образа на междинните пространства за индустриалните сгради, като се търси специфичния им архитектурен облик, чрез въздействие на архитектурата на инженерните съоръжажения и инсталации, конструкции и технологично оборудване, в органично взаимодействие с пространството на социалната инфраструктура на сградите.

Други публикации:

- като автор- 4 броя доклади в научни конференции с международно участие;
- като автор- 1 брой статия в годишника на УАСГ- София
- с един съавтор- 1 брой статия в годишника на УАСГ- София
- като автор- 1 брой статия от научна конференция посветена на 100-годишнината от рождението на проф. арх. М. Писарски- УАСГ- София.

Оценки и заключение.

Оценявайки разработения докторантски труд на тема "РОЛЯ НА МЕЖДИННИТЕ ПРОСТРАНСТВА В СРЕДАТА ЗА ТРУД“, с положителна оценка и във връзка с направеното по горе заключение, относно дадени препоръки, предлагам на почитаемото жури, арх. Радина Писарска да получи **научната степен „доктор“, професионално направление „Архитектура, строителство и геодезия“, с код 5.7. с научна специалност: „„Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли”.**

Август 2026г. Изготвил становището:

/проф. д-р арх. Д. Власарев/